

Verslag van de 61e vergadering van de Klankbordgroep Gebruikers Natuurterreinen Goois Natuurreservaat op dinsdag 25 juni 2024, aanvang 19.30 uur, locatie: De Oude Loods, Huizen

Aanwezig zijn:

- de heer J. de Boer (voorzitter)
- mevrouw C. Kersbergen (directeur-rentmeester GNR)
- de heer P. Hulzink (GNR, senior beleidsmedewerker natuur, landschap en recreatie)
- de heer P. Kampen (GNR, teamleider Terreinbeheer)
- mevrouw A. Schellings-Koekoek (vervangt dhr. R. Le Febre, IVN Gooi en Omstreken)
- de heer C. Dekker (Stichting Behoud Gooise Heide)
- de heer J. Huijsing (Gooise Atletiek Club)
- de heer J. Kwekkeboom (Vereniging van Vrienden van het Gooi)
- de heer J. Loggen (Werkgroep Landschapsbeheer Nardinclant)
- de heer J. Oude Elferink (Vereniging Leefmilieu Het Gooi, de Vechtstreek e.o.)
- de heer F. Prins (KNNV Afdeling Gooi)
- de heer R. Rense (Vogelwerkgroep Het Gooi en Omstreken)
- de heer F. Smits (vertegenwoordiger Beheervrijwilligers GNR)
- de heer Th. Verbruggen (Fietzersbond, Afdeling Gooise Meren)
- mevrouw M. Evers (verslag)

Afmeldingen/afwezig:

- mevrouw P. van Genderen (Sticht Gooise Wandelsport Bond)
- mevrouw M. van Unen (Koninklijke Nederlandse Hippische Sportfederatie)
- de heer R. Le Febre (IVN Gooi en Omstreken) wordt vervangen door mevrouw A. Schellings-Koekoek
- de heer T. Kok (Archeologische Werkgemeenschap voor Nederland, Afdeling Naerdincklant)
- de heer J. Koot (K.C. Gooi- en Eemland)
- de heer B. van Loo (Nederlandse Toer Fiets Unie)
- de heer B. Majoor (toehoorder namens de groep pachters)
- de heer R. Stofberg (Fietzersbond, Afdeling Gooise Meren) wordt vervangen door de heer Th. Verbruggen

1. Opening en afwezigheidsmeldingen

De heer De Boer opent het overleg en benoemt dat mevrouw Kersbergen na een periode van waarneming sinds 1 mei jl. definitief is benoemd in de functie van directeur-rentmeester. De heer De Boer memoreert dat met een goed bezochte afscheidsreceptie afscheid is genomen van mevrouw Kos, zij moest helaas wegens gezondheidsredenen afscheid nemen van haar functie en van GNR. De leden van de klankbordgroep danken mevrouw Kos hierbij hartelijk voor de prettige samenwerking en wensen haar het allerbeste.

De leden van de klankbordgroep spreken bij monde van de voorzitter hun vertrouwen uit in de samenwerking met mevrouw Kersbergen en wensen haar veel geluk, succes en plezier in haar nieuwe functie.

Voorafgaand aan het overleg is een zeer informatieve excursie verzorgd in de omgeving van de Oude Loods. De voorzitter dankt de heer Kampen hartelijk voor zijn uitstekende begeleiding hiervan en zijn toelichting op een aantal actuele zaken en voorbeelden van de invloed van stikstof op de natuur, waar het GNR in de praktijk mee te maken heeft.

De afwezigheidsmeldingen worden kort doorgenomen.

2. Evt. mededelingen en vragen/opmerkingen n.a.v. het verslag van de 60e vergadering d.d. 6 februari 2024

Op het conceptverslag van 6 februari jl. is een enkele wijziging ontvangen. Het verslag is bijgesteld en bij deze definitief vastgesteld, met dank aan de secretaris.

Naar aanleiding van het verslag van 6 februari jl. wordt opgemerkt dat er al lange tijd hoog water staat in Anna's Hoeve en het Hilversums Wasmere. In beide gebieden zijn daardoor zowel lepelaars als zilverreigers waargenomen, die van deze natte omstandigheden profiteren.

De heer Rense vraagt of er nieuws is te melden over de vernieuwing van fietspaden. De heer Kampen antwoordt hierop dat de keuze voor beton het beste lijkt, maar dat dit voorlopig alleen ingezet zal worden wanneer de optie met Schots graniet niet meer haalbaar is. GNR onderzoekt echter ook nog een nieuwe optie, namelijk een (frees)machine om de bestaande paden op een andere manier te onderhouden. Als het onderzoek naar alle mogelijkheden klaar is volgt een beleidsstuk met een voorstel.

3. Presentatie stikstof – de heer P. Hulzink

Voor het overleg genoten de deelnemers van een mooie excursie in de omgeving van de Oude Loods. De heer Kampen wees buiten in het veld en in het bos op de zichtbare effecten en rol die stikstof speelt in de natuur. De heer Hulzink sluit daarbij aan in dit overleg met een presentatie en nadere uitleg over de stikstofkringloop. Ook komt aan bod hoe men daar in de loop der tijd meer inzicht in heeft gekregen en op andere manieren tegenaan is gaan kijken.

De heer Hulzink legt onder andere uit dat stikstof verschillende verbindingen kan aangaan: ammoniakverbindingen en oxide verbindingen. In Nederland komen de meeste ammoniakverbindingen tot stand door landbouw, en oxideverbindingen vanuit industrie en verkeer. De heer Hulzink licht daarbij enige termen toe: uitstoot wordt ook wel emissie genoemd en kan met een bepaalde concentratie in de lucht zitten. Zodra de stikstof neerslaat op de bodem, noemt men dit depositie.

De heer Hulzink licht bij een aantal afbeeldingen met statistieken diverse zaken rondom stikstof in de lucht en stikstof als depositie toe. Verschillende soorten natuur hebben een bepaalde kritische depositie waarde (KDW), droge heide bijvoorbeeld 714 mol/ha/jr. Oude eikenbossen of beuken-eikenbossen verdragen meer: 1071 mol/ha/jr.

De KDW is een grenswaarde waarboven het risico niet kan worden uitgesloten dat de kwaliteit van dat habitatype significant kan worden aangetast als gevolg van de verzurende en/of vermestende invloed van de atmosferische stikstofdepositie. (Zie voor meer informatie <https://www.atlasnatuurlijkkapitaal.nl>)

Op de website <https://www.aeriusproducten.nl/> is te bekijken wat de depositiewaarden zijn op alle plekken in Nederland. De cijfers komen uit computermodellen. Op dit moment wordt deze informatie gebruikt bij vergunningverlening.

Naar aanleiding van de diverse dia's en toelichting van de heer Hulzink volgt een levendige gedachtewisseling vanuit de verschillende invalshoeken waar de aanwezigen bij betrokken zijn en de voorafgaande discussies vanuit eerdere wetgeving en kennisopbouw over dit onderwerp.

Natura2000 (Rijk) en NNN (provincie) verlenen verschillende beschermingsstatus, en er zijn ambities voor geformuleerd.

De gebieden die GNR in eigendom en beheer heeft vallen niet onder Natura2000. De gebieden vallen alleen onder NNN. Dit brengt een risico met zich mee, omdat het Rijk zich richt op N2000 en niet op NNN en door het wegvallen van de wettelijke bescherming

De heer Hulzink geeft nadere uitleg over het voedselweb en het plantenweb. Met name van belang hierin is dat er veel verbindingen en samenwerkingen zijn tussen het bodemleven en de symbiose tussen boom en mycorrhiza (uitwisseling van mineralen/suikers). Ook de aanwezigheid van stikstof oefent hierop grote invloed uit.

Een overdaad aan stikstof (in feite een te gemakkelijke bron van voedsel voor de natuur, en daardoor eenzijdige opname) leidt in planten en bomen (die te snel groeien) tot een gebrek aan kalk en gebrek aan andere mineralen in alle delen van de plant. Hierdoor krijgen/hebben insecten en uiteindelijk de vogels/egels die deze insecten eten ook gebrek aan kalk en andere mineralen waardoor hun ontwikkeling niet goed of gebrekkig tot stand komt. Allerlei organismen nemen in aantal en gezondheid af, waardoor uiteindelijk de biodiversiteit minder wordt en de natuur als geheel achteruit gaat. Denk bij een tekort aan kalk bijvoorbeeld aan: breuk van eieren, botgroeistoornissen bij volgende generaties, laag broedsucces. Een tekort aan kalk en aminozuren in de hele voedselketen, leidt bijvoorbeeld tot een afname van het aantal sperwers (dit is onderzocht op de Veluwe).

De heer Kampen voegt aan deze uitleg toe dat de mineraalcyclus de komende tijd meer uitgebreid onderzocht wordt, er is nog veel hierover te ontdekken/weten.

De heer Hulzink noemt nog een ander voorbeeld van een risico: bij verlies van kalk en mineralen ontstaat de mogelijkheid dat de voor o.a. bomen giftige stof aluminium (in de bodem) vrijkomt die anders gebonden zou blijven.

De heer Kampen voegt nog toe dat als een boom door stikstof makkelijker groeit, de samenwerking/verbinding van de boom met omringende mycorrhiza afneemt en de boom minder gevarieerd mineralen tot zich krijgt. Als daarna verdroging optreedt is de boom minder goed in staat vocht op te nemen, omdat de mycorrhiza in de eerdere (meer optimale) situatie daarbij hielp. Stikstof en verdroging versterken elkaars effect.

Inmiddels heeft GNR een aantal habitats voorgedragen voor subsidie om maatregelen te treffen om bodemherstel te bevorderen.

In totaal is 1,4 miljoen beschikbaar gesteld aan GNR voor de bestrijding van Japanse Duizendknoop en het herstel van de mineralenbalans in de bodems van bosgebieden en heidevelden. Hierbij wordt ook gekeken of steenmeel giften mogelijk zijn en bijdragen aan het herstel. Op dit moment wordt onderzoek uitgevoerd hoe en waar zo effectief mogelijk maatregelen toe te passen. Er worden analyses gedaan van het bodemonderzoek en er volgt

nog bladonderzoek. Daarna moeten conclusies worden getrokken of het zin heeft steenmeel in te zetten, waar en wanneer.

De voorzitter dankt de heer Hulzink en de heer Kampen voor de uitgebreide uitleg en het gesprek over dit onderwerp en wenst GNR veel succes met het onderzoek en bepalen van maatregelen.

4. Mededelingen uit bestuur en organisatie, actualiteiten

De voorzitter geeft het woord aan mevrouw Kersbergen.

Mevrouw Kersbergen deelt mede dat GNR zich aansluit bij de landelijke koepel van landschappen. Zie ook: <https://www.landschappen.nl/nieuws/goois-natuurreservaat-en-landschappennl-starten-landelijke-samenwerking>

GNR ziet zich als verbindend tussen Utrechts Landschap en Landschap Noord Holland, GNR is echter geen provinciaal landschap en wijkt daarmee af van de andere deelnemende organisaties.

Het aansluiten bij de koepel brengt met zich mee dat GNR in de toekomst ook aansluit bij landelijke campagnes. Verder heeft de Postcodeloterij aangekondigd dat zij willen stoppen met bijdragen leveren aan regionale initiatieven, dus ook daarom is aansluiten bij de familie van landschappen een goede stap.

20-jarig bestaan klankbordgroep

Mevrouw Kersbergen deelt mede dat de klankbordgroep dit jaar 20 jaar bestaat. In het volgende overleg (dinsdag 1 oktober a.s.) wordt hier extra aandacht aan besteedt.

5. Beantwoording eventuele vragen naar aanleiding van de mededelingen

Craibosch

De heer Dekker vraagt welke kansen en mogelijkheden GNR heeft ingebracht in de omgevingstafel Craibosch (Blaricum, voormalig Medisch Centrum TerGooi). De heer Hulzink antwoordt dat onder de aandacht zijn gebracht: verbreding van de natuurbrug (toeloop naast ziekenhuis) en een aantal kleinere wensen, waaronder de bouwhoogte, de bebouwingdichtheid en het sparen van groen. De reactie op de input is positief, de gemeente gaat een stedenbouwkundig plan vaststellen en lijkt een aantal ideeën/wensen hierin te gaan meenemen.

Schaapscheerdersfeest

Mevrouw Kersbergen meldt dat het schaapscheerdersfeest begin juni zeer geslaagd was, en de verkoop van af te stoten terreinborden een hit was. Verder mocht GNR 70 nieuwe donateurs verwelkomen.

De heer Dekker vraagt of de SBGH volgend jaar ook een kraam mag bemensen. Mevrouw Kersbergen meldt dit verzoek aan mevrouw S. Bakker, de heer Dekker zal zelf ook contact met mevrouw Bakker opnemen.

Educatie

Flips gids Speelbos 't Laer

Dankzij een uiterst gulle donatie van Vrienden van het Gooi is GNR in staat gesteld een educatief project uit te voeren: Flip de Vink, een kaartenset aan een halskoord. Door middel

van vragen en opdrachten van Flip de Vink worden kinderen uitgedaagd om zelf op ontdekking te gaan in Speelbos 't Laer

Zie ook <https://vriendenvanhetgooi.nl/vvg-doneert-e-200-000-t-b-v-educatie-aan-gnr/> en <https://gnr.nl/product/flips-gids/>

1000-soortendag

De heer Prins laat weten dat de 1000-soortendag (eind mei) een groot succes was en dat er een groot aantal soorten zijn waargenomen. Ook soorten die 20 jaar geleden voor het laatst gezien waren in het Gooi en maar liefst 76 soorten zijn voor het eerst genoteerd. De organisatoren hebben zich voorgenomen over (ongeveer) 2 jaar dit evenement weer te organiseren.

Mevrouw Kersbergen spreekt dank uit namens GNR en is verheugd met de resultaten.

De heer Prins zegt dat meer deskundige deelnemers ook meer waarnemingen opleveren. In alle opzichten loont samenwerking en enthousiasme zich om met elkaar kennis te delen en verspreiden.

Begrazing

De heer Kampen deelt mede dat GNR in de toekomst streeft naar het inzetten van meer natuurlijk samengestelde kuddes in de terreinen. Dus niet de koeien en stieren apart, maar familiegroepen met koeien, stier en kalveren. Dit geeft ook grotere verdedigingsdrang (bv tegen de wolf) en ontwijkingsdrang (van verstoring en/of mensen). De heer Prins vraagt hoe dat samengaat met publiek en met loslopende honden.

De heer Kampen laat weten dat GNR input krijgt van de Foundation for Restoring European Ecosystems (FREE Nature). Zie ook <https://www.freenature.nl/nl>

De heer Dekker vraagt hoe hij de mededeling moet lezen dat er minder runderen zullen zijn en de kudde zal groeien. De heer Kampen zegt hierop dat de intensiteit begrazing per GVE (grootvee-eenheid) hectare iets lager wordt door runderen, maar de gescheperde schaapskudde iets groter. (Toevoeging secretaris: voorbeeldrekening van dieren naar GVE: rund van 2 jaar en ouder = 1 GVE. Rund van 6 maanden tot 2 jaar oud = 0,6 GVE. Schaaap of geit van 6 maanden en ouder = 0,15 GVE, dus 20 schapen worden qua begrazingsintensiteit gelijkgesteld aan 3 runderen van 2 jaar en ouder)

In het volgende overleg met de klankbordgroep (oktober) volgt meer uitleg over de invloed daarvan op natuurwaarden.

De heer Huijsing wil graag weten waarom tegenwoordig anders tegen het inzetten van Charolais runderen wordt aangekeken. De heer Kampen antwoordt dat de incidentmeldingen met Charolais runderen hoger zijn dan met andere soorten runderen. Met Charolais runderen kan geen sociale kudde worden gevormd, want zij hebben meer veeverzorging nodig, zoals tijdens het kalveren. De Schotse Hooglanders zijn wat dat betreft meer zelfvoorzienend en geschikt om een familiegroep te vormen.

De heer Huijsing vraagt of wisents (Europese bizon) ook geschikt zijn om in GNR terreinen in te zetten. De heer Kampen zegt dat FREE Nature over wisents het advies heeft gegeven deze niet in onze regio te introduceren. GNR volgt wel de analyse over het inzetten van wisents bij andere natuurbeheerders.

Groot onderhoud fietspaden

De heer Prins signaleert dat hij gezien heeft dat bij het maaien van bermen langs fietspaden het maaisel blijft liggen in natuurterreinen. Is dit niet een ongewenste verrijking van de bodem? Bij Natuurmonumenten gebruikt men een opzuiger en wordt het maaisel afgevoerd.

De heer Kwekkeboom heeft ook bij gemeente Gooise Meren gezien dat men opzuigen en afvoeren toepast. De heer Kampen meldt dat het maaien langs fietspaden als doel heeft de veiligheid en bereikbaarheid van de paden. Daarnaast spelen ook veel andere factoren een rol langs de paden, betreding, honden uitwerpselen en materiaal van de fietspaden. Hierdoor kan verrijking optreden. Dit is niet altijd negatief, er groeien langs paden vaak ook planten waar bepaalde insecten van profiteren. Zo profiteert de dagpauwoog (vlinder) van brandnetels.

Plan Huydecopersweg

De inrichting van het gebied “Plan Huydecopersweg” is nog steeds in ontwikkeling. De leden stellen voor om deze locatie te kiezen voor de excursie voor het overleg in de zomer van 2025. Wie eerder een kijkje wil nemen is van harte welkom op de maandelijkse publieksexcursie aldaar, na aanmelding via de website van GNR.

Nieuwbouw groepsverblijf 't Laer

Helaas zoals met alle kosten en bouwkosten zijn ook voor dit project de geraamde bouwkosten gestegen, er is vermoedelijk € 400.000 extra nodig. Dit bedrag is extra aangevraagd en in afwachting van goedkeuring is het project nog niet opgepakt.

Vernieuwen Voetstappenpad

De actualisatie van het voetstappenpad (drie routevarianten en updaten van het routeboekje) is geagendeerd om volgend voorjaar verder aan te werken. Dan is ook een aantal andere projecten klaar waar dit historische voetstappenpad dan mogelijk (weer) doorheen kan gaan lopen.

6. Mededelingen uit de deelnemende organisaties en rondvraag

De heer Loggen (Werkgroep Landschapsbeheer Nardinclant)

De workshop “Natuurbeheer van bos” die gehouden is jl. 15 juni was zeer goed bezocht, er waren 60 deelnemers. Zij ontvingen allen een boekje over bosbodems, dat de heer Loggen in het overleg uitdeelt aan de leden die dat zeer op prijs stellen.

De heer Loggen vraagt verder aandacht voor het toepassen van sinusmaaibeheer.

De heer Dekker sluit zich hierbij aan met de opmerking dat 5 meter al genoeg is. De heer Kampen neemt dit mee in de besprekingen/gedachtenvorming over beheer.

(toevoeging van de secretaris: Per maaibeurt blijft dan ca. 40% van de vegetatie staan en er wordt gewerkt met een slingerende maaipaden, zogenaamde sinuspaden. Deze variëren in ruimte en tijd. Als resultaat ontstaat heel veel variatie, wat uitermate gunstig is voor de biodiversiteit. Bovendien wordt flora- en faunagericht beheer verweven in één methode.)

De heer Prins (KNNV Afdeling Gooi)

Kan de heer Kampen iets zeggen over hoe het zit met ecologische toetsing voordat er beheer wordt uitgevoerd. Zoals bij de zwaluwrand groeve Oostermeent. Deze is onderhouden, maar er stond grote wolfsklauw, liefhebbers signaleren dat deze plant bij het onderhoud is verdwenen. De heer Kampen laat hierop weten dat GNR de ecologische toets voor bos en natuurbeheer gebruikt en dat daar bij dit onderhoud wel naar is gekeken. Het kan dat bij werkzaamheden die nodig zijn voor de zwaluwenwand er een plek is waar ook grote wolfsklauw stond. De grote locaties van deze plant liggen buiten het gebied van de werkzaamheden. De heer Kampen geeft aan dat hij in dit concrete geval niet direct kan

zeggen wat de afweging is geweest, bijvoorbeeld tussen ruimte maken voor vogels of voor de plant. Of dat er ter plaatste tijdens het onderhoud een beslissing is gemaakt die tot wegnemen van de grote wolfsklauw heeft geleid op een plek.

Voorzitter de heer De Boer adviseert om direct contact op te zoeken met GNR als iemand opmerkt dat zoiets zich voordoet. Zodat het actuele gesprek kan worden gevoerd en misschien nog kan worden ingegrepen indien gewenst/mogelijk.

7. Sluiting

Voorzitter de heer De Boer sluit hierna het overleg met dank aan alle aanwezigen en hun bijdrage, dank aan GNR voor de gastvrijheid en alle informatie, en wenst alle leden van de klankbordgroep een goede zomer en graag tot ziens in het najaar.